

הנידון מן העדים את כל הסכום שרצו להפסידו נתקיים בכך
המקרא 'ועשיתם לו כאשר זמם', אבל מלקות לא מצטרף בין
כולם, שהרי אין הנידון מרויח מאומה בכך שלוקים העדים,
ולפיכך יש להלקות כל אחד מהם את מנין המלקות שרצה
לחייב לנידון.

משנה

משנה זו מבארת באיזה אופן נעשים העדים זוממים.
אין העדים נעשים זוממין עד שיוזמו המזימים את העדים עצמן ולא
את עדותן. ביצר, באו שני עדים לבית דין ואמרו, מעידין אנו באיש
פלוגי שהרג את הנפש, כגון שמעידים שראו את ראובן שהרג את
שמעון ביום פלוני במקום פלוני, וגמרו בית דין את דינו של ראובן
למיתה על פי עדותם, ולאחר מכן באו שני עדים אחרים, ואמרו
להם לעדים הראשונים, היאך אתם מעידין כן, שהרי שמעון הנהרג
היה או ראובן ההורג היה עמנו באותו היום שעליו אתם
מעידים במקום פלוגי – במקום אחר, באופן כזה אין אלו העדים
הראשונים נעשים זוממין, אבל אם באו המזימים ואמרו להם
לעדים הראשונים, היאך אתם מעידין כן, שהרי אתם עצמכם הייתם
עמנו באותו היום שעליו אתם מעידים במקום פלוגי – במקום אחר,
באופן כזה הרי אלו העדים נעשים זוממין, ונזהרין העדים הזוממים
על פיהם – על פי עדותם של המזימים.
המשנה מבארת את הדין באופן ששני עדים מזימים כמה כיתות
עדים: שני עדים שהעידו על אדם שעבר עבירה שיש בה חיוב
מיתה, ולאחר מכן באו שנים אחרים והעידו שהעדים הראשונים
היו עמהם באותה עשה, והזומו על פיהם, ולאחר מכן באו עוד שני
עדים אחרים שהעידו אף הם כעדות הראשונים על אותו פלוני
שעבר עבירה שיש בה חיוב מיתה, והזוימו – אותם השנים שהזימו
לעדים הראשונים, חזרו והזימו אף את העדים האחרונים בטענת
'עמנו הייתם', ולאחר מכן באו עוד עדים אחרים לחייב את הנידון
מיתה, וחזרו אותם המזימים שהזימו את שתי הכיתות הראשונות
והזוימו לעדים האחרונים, הדין כזה הוא שאפילו אם יש מאה
כיתות עדים המחייבות את הנידון מיתה, וכת אחת של עדים
מזימה את כולם בטענת 'עמנו הייתם', כולם יהרגו – כל המאה
כיתות יהרגו, כדין עדים זוממים, מאחר שהאמינה התורה
למזימים. אלו דברי תנא קמא.
רבי יהודה אמר, אסמכתית היא זו – כת זו של העדים המזימים
דוברת שקרים היא, ויש להסיר את עדותם מכאן, לפי שנטלו עצה
ביניהם להזים את כל העדים המעידים לחובתו של הנידון, ולפיכך
אינו נהרג אלא כת הראשונה שהזומה בלבד.

גמרא

הגמרא מבררת מנין לומדים להזים את העדים עצמם ולא
די בהזמת עדותם: מנא הני מילי – מנין לומדים דין זה שצריך
להזים העדים עצמם, באמירת 'עמנו הייתם במקום פלוני', ולא די
בכך שיאמרו המזימים שההורג או הנהרג היה עמהם.
מבארת הגמרא: אמר רב אדא, יש ללמוד דין זה ממה דאמר קרא
(דברים יט ד) 'והנה עד שקר העד שקר ענה', ומן התיבות 'עד שקר'
העד' יש ללמוד שאין העדים נעשים זוממים עד שתשקר גופה של
עדות – עד שיעשו העדים שקרנים בעצם עדותם, על ידי שיאמרו
להם המזימים 'עמנו הייתם'.
דבי רבי ישמעאל תנא – בישיבתו של רבי ישמעאל שנו ברייתא
המבארת את מקור דין זה באופן אחר, נאמר בכתוב העוסק
בעדים זוממים (שם טו) 'כי יקום עד חסם באיש לענות בו פרה', ויש
ללמוד מתיבות אלו שאין העדים נעשים זוממים עד שתשקר
(ו-תוס'ר) גופה של עדות, כלומר, עד שיתברר שגוף העדות שקר
הוא, מאחר שלא היו העדים כלל באותו המקום.

להכריז – ללמוד שצריכים בית דין להכריז על עדים זוממים
שנהרגו, שידעו הכל במה חטאו ומה היה עונשם, ועל ידי כן
יפחדו אחרים לעשות כמעשיהם. ומאחר ומקרא זה נצרך כדי
ללמוד הימנו דין הכרזה, אי אפשר ללמוד הימנו אזהרה לעדים
זוממים, וצריך ללמודה מן המקרא 'לא תענה'.
שבה הגמרא ומבררת: ורבי מאיר – הסובר שלומדים אזהרה
לעדים זוממים מן המקרא 'והנשארם ישמעו ויראו ולא יוסיפו',
מנין הוא לומד שצריך הכרזה בעדים זוממים.
מבארת הגמרא: לדברי רבי מאיר דין הכרזה בעדים זוממים
מ'שמעו ויראו' נפקא – לומדים זאת מן התיבות 'שמעו ויראו',
ודין אזהרה לעדים זוממים לומדים מהמשך הכתוב 'ולא יוסיפו
לעשות עוד' וגו'.

משנה

משנה זו דנה לגבי עדים זוממים שהעידו על אדם שהוא חייב ממון
או מלקות והזומו, האם חולקים בית דין ביניהם את עונש הממון
והמלקות או לא.
משלשין ב'ממון' – עדים שהעידו על אדם שהוא חייב ממון והזומו,
ונתחייבו לשלם לנידון את המעות שרצו להפסידו, מחלקים
הדיינים את תשלום הדמים בין כל העדים, ואין משלשין ב'מכות' –
אך אין עושים כן לגבי חיוב מלקות, שאם רצו העדים לחייב את
הנידון מלקות, אין מחלקים את העונש ביניהם. ומפרשת המשנה,
ביצר, העידוהו עדים לאדם שהוא חייב להכריז מאתם וזו, ונמצאו
זוממין, משלשין ביניהם – בית דין מחלקים ביניהם את התשלום,
לפי מספרם של העדים, אבל אם העידוהו שהוא חייב מלקות
ארבעים, ונמצאו זוממין, אין מחלקים ביניהם את המלקות, אלא
כל אחד ואחד מן העדים לוקה את הארבעים.

גמרא

הגמרא מבררת מנין לומדים שאין משלשין במלקות: מנא הני מילי
– מנין לומדים דין זה, שאין מחלקים את עונש המלקות בין
העדים, אלא כל אחד מהם לוקה את הארבעים.
מבארת הגמרא: אמר אביי, לומדים זאת בגזירה שוה, נאמר 'ושע'
בתיבי מלקות – באנשים המתחייבים ללקות על עוונם, שנאמר
(דברים כו ה) 'והיה אם בן הכות הרשע, ונאמר 'ושע' בתיבי מיתות
בית דין, שנאמר (ממדר לה לא) 'אשר הוא רשע למות', ולפיכך יש
ללמוד דין דין המלקות מדין המיתה, מה להלן – כשם שלגבי
מיתה בית דין אין מיתה למחצה – אי אפשר להעניש אדם בחצי
מיתה, ולפיכך אם העידו כמה עדים על אדם שחייב מיתה והזומו,
נתחייב כל אחד מהם מיתה, אף כאן – לענין מלקות, אין מלקות
למחצה – אין בית דין מלקים מחצית ממנין המלקות, ולפיכך אם
זומו העדים לחייב מלקות לנידון, יש להלקות כל אחד מהם
שלשים ותשע מלקות.
רבא אמר, טעם הדבר שאין מחלקים את המלקות בין העדים
מסבא הוא נלמד, שהרי בעינין – צריך לקיים בכל אחד מהם את
המקרא (דברים יט ט) 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו', ולכא
– ואי אפשר לקיים זאת אם נחלק המלקות ביניהם, שהרי כל אחד
מהם זמם לחייב את הנידון בכל המלקות ולא בחלקם, ולפיכך יש
להלקות כל אחד מהם את מנין המלקות בשלימותם.
מקשה הגמרא: אי ה' – אם כן, שאי אפשר לחלק את עונש
המלקות בין העדים, לפי שאין מתקיים בזה 'כאשר זמם' מנין נמי
– אף לגבי ממון יש לומר כן, ולחייב את כל אחד מן העדים את
הסכום במלואו, שאם לא כן אין מתקיים ה'כאשר זמם', שהרי כל
אחד מהם זמם לחייב את הנידון את הסכום כולו, ומדוע נתבאר
במשנה שמחלקים את הסכום בין כל העדים.
מתרצת הגמרא: הקמון מצטרף בין כולם, שמאחר ומקבל

שהוזמנה] נְהָרְגִין, וְאִילוּ הַכַּת הַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה. ומתבאר מדברי
המשנה, שאף באופן שהנידון מתחייב מיתה על פי כת אחת של
עדים, מכל מקום אם יש כת נוספת של עדים שזוממו לחייבו מיתה
שלא כדין, הרי הם זוממים ונהרגים, ואם כן יש ללמוד מכך אף
לענין דינו של רבא, שאף אם אכן הרג פלוני את הנפש בערב
שבת, מכל מקום אם הם העידו עליו שקר, לפי שלא ראו כשהרג,
יש להמית גם את הנידון [ועל פי עדות הכת השניה] וגם את העדים
הזוממים.

משיבה הגמרא: סִיפָא מַה שָּׂאִין בֶּן בְּנָמֵר דִּין אִיצְטְרִיבָא לִיה. כלומר,
אכן לא הוצרך רבא לומר את הרישא של דבריו, ולא
אמר זאת אלא כדי להשמיע את הסיפא, שאם מעידים על כך
לאחר שכבר נגמר דינו של הנידון, באופן כזה אין הם נעשים
זוממים. דהיינו, שאם בָּא שְׁנַיִם לבית דין ביום שלישי ואֶמְרוּ, בְּחַד
בְּשִׁבְתָּא – ביום ראשון נִבְּמֵר דִּינוּ שֶׁל פְּלוֹנִי בבית דין למיתה, על
שהרג את הנפש, ולאחר מכן בָּא שְׁנַיִם אחרים ואֶמְרוּ לראשונים,
כיצד אתם מעידים כן והלא בְּחַד בְּשִׁבְתָּא – ביום ראשון אתם עֲשִׂנוּ
הַיִּיתֶם, ואמנם אמת הדבר שנגמר דינו של פלוני למיתה בבית דין,
אך לא ביום ראשון היה הדבר, אֵלָּא עֲרֵב שֶׁבֶת שלפניו נִבְּמֵר דִּינוּ
שֶׁל פְּלוֹנִי להריגה, וְלֹא עוֹד, אֵלָּא אֶפְּסִילוּ אִם אֶמְרוּ העדים האחרים
בְּתֵרִי בְּשִׁבְתָּא – ביום שני נִבְּמֵר דִּינוּ שֶׁל פְּלוֹנִי להריגה, ונמצא
שמאחרים הם את זמן גמר דינו אחר היום שאמרו הראשונים, אף
על פי כן אין אֵלּוּ העדים הראשונים נְהָרְגִין, משום דְּבִעְדֵּינָא דָּקָא
מִסְּהֵרִי גִבְרָא בְּרִי קִטְלָא הוּא – בזמן שבו העידו בבית דין, כלומר
ביום שלישי, הנידון כבר היה חיובי מיתה, מאחר שכבר נגמר דינו
בבית דין להריגה ביום שני, ולפיכך אין מקום לחייבם כדין זוממים.
ומוסיף רבא ואומר, וְכֵן הוּא הָדִין לְעֵנֶן עדות על אדם שנתחייב
תְּשׁוּמִי קֶנֶס, שאף בזה יש לחלק בין אם נגמר דינו של הנידון
קודם עדותם של הזוממים או לא. שאם בָּא שְׁנַיִם לבית דין ביום
שלישי ואֶמְרוּ, בְּחַד בְּשִׁבְתָּא – ביום ראשון נִבְּמֵר פְּלוֹנִי שור או שה
וְטָבַח וּמָכַר, ולאחר מכן בָּא שְׁנַיִם אחרים ואֶמְרוּ לראשונים בְּחַד
בְּשִׁבְתָּא – ביום ראשון אתם עֲשִׂנוּ הַיִּיתֶם, ומכל מקום המעשה
אמת הוא, אֵלָּא בְּתֵרִי בְּשִׁבְתָּא – ביום שני הוא נִבְּמֵר וּמָכַר, הרי
אלו העדים הראשונים מְשַׁלְמִין תשלומי ארבעה וחמשה לנידון,
כדין עדים זוממים. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא אֶפְּסִילוּ אִם אֶמְרוּ המזימים שְׂבָעֵרֵב
שֶׁבֶת נִבְּמֵר הַנִּידוֹן את השור או השה וְטָבַח וּמָכַר, ונמצא שהמעשה
היה עוד קודם הזמן שעליו העידו הזוממים, מכל מקום נעשים
העדים הראשונים זוממים וּמְשַׁלְמִין, משום דְּבִעְדֵּינָא דָּקָא מִסְּהֵרִי
גִבְרָא לֹא בְּרִי תְשׁוּמִין הוּא – בשעת עדותם עדיין לא היה חיוב
הנידון את הקנס, לפי שעוד לא נתחייב על כך בבית דין, ויכול היה
להודות ולהיפטר, ונמצא שזוממו לחייבו ממון שלא כדין. אבל אם
בָּא שְׁנַיִם לבית דין ביום שלישי ואֶמְרוּ, בְּחַד בְּשִׁבְתָּא – ביום ראשון
נִבְּמֵר פְּלוֹנִי שור או שה וְטָבַח וּמָכַר, וכבר נִבְּמֵר דִּינוּ בבית דין על כך
לשלם ארבעה וחמשה, ולאחר מכן בָּא שְׁנַיִם אחרים ואֶמְרוּ להם
בְּחַד בְּשִׁבְתָּא – ביום ראשון אתם עֲשִׁנוּ הַיִּיתֶם, אֵלָּא שְׂבָעֵרֵב שֶׁבֶת
נִבְּמֵר פְּלוֹנִי שור או שה וְטָבַח וּמָכַר וְנִבְּמֵר דִּינוּ בבית דין לשלם, וְלֹא
עוֹד, אֵלָּא אֶפְּסִילוּ אִם אֶמְרוּ המזימים בְּחַד בְּשִׁבְתָּא – ביום ראשון נִבְּמֵר
פְּלוֹנִי וְטָבַח וּמָכַר, וּבְתֵרִי בְּשִׁבְתָּא – וביום שני נִבְּמֵר דִּינוּ בבית דין
לשלם, ואין העדים הזוממים מְשַׁלְמִין ממון לנידון, אף שעדותם
שקר היתה, משום דְּבִעְדֵּינָא דָּקָא מִסְּהֵרִי גִבְרָא בְּרִי תְשׁוּמִין הוּא –
בשעה שהעידו בבית דין ביום שלישי, כבר נתחייב הנידון תשלומי
ארבעה וחמשה בבית דין, ולא יכול היה להודות ולהיפטר, ונמצא
שלא זממו להפסידו מאומה.

שנינו במשנה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִיסְטִמִּית הִיא זוּ ב'ו'.

הגמרא מביאה כמה דינים שאמר רבא לגבי עדים זוממים: אֶמְרוּ
רַבָּא, בָּא שְׁנַיִם – שני עדים, ואֶמְרוּ בבית דין, בְּצַד מוֹרֵךְ של הַבִּירָה
[–טַרְקְלִין גדול] הָרַג פְּלוֹנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ, וּבָא לאחר מכן שְׁנַיִם אחרים
ואֶמְרוּ לראשונים, כיצד אתם מעידים כן, וְהֵלֵא באותה השעה
אתם בְּמַעַרְב הַבִּירָה עֲשִׂנוּ הַיִּיתֶם, הִינֵן – יש לבדוק ולראות, אִי
בְּקִרְיָיִם בְּמַעַרְב בִּירָה מִיָּחָד הוּא לְמוֹרֵךְ בִּירָה – אם כאשר עומדים
בני אדם במערב הבירה, יכולים הם לראות למזרח הבירה, אִין אֵלּוּ
עדים זוממים, לפי שאין סתירה בין עדותם לעדות המזימים, שהרי
יתכן הדבר שאכן עמדו באותה השעה במערב הבירה, ומשם ראו
איך פלוני הורג את הנפש במזרחה, וְאִם לֹא – אך אם אין אדם
יכול לראות ממערב הבירה למזרחה, הִרִי אֵלּוּ נעשים לעדים
זוממים.

שואלת הגמרא: פְּשִׁטָּא שִׁיש לומר כן, ומה חידש רבא. משיבה
הגמרא, מַהוּ דְּתִיבָא לִיחוּשׁ לְמִחְרָא בְּרִיָּא – שמה תאמר שיש לחוש
שמאור עיניהם של העדים בריא יותר משל שאר בני אדם, ולפיכך
יכולים הם לראות ממערב הבירה למזרח אף כששאר בני אדם
אינם רואים, קָמְשָׁמַע לָן רבא שאין לחוש לכך.

ואֶמְרוּ רַבָּא, בָּא שְׁנַיִם ואֶמְרוּ בבית דין, בְּסוּרָא בְּצַפְרָא בְּחַד בְּשִׁבְתָּא
– בעיר סורא בבוקר יום ראשון הָרַג פְּלוֹנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ, וּבָא שְׁנַיִם
אחרים ואֶמְרוּ לעדים הראשונים, בְּפִנְיָא בְּחַד בְּשִׁבְתָּא – ביום
ראשון בערב עֲשִׂנוּ הַיִּיתֶם בְּעֵיר נְהָרְדְּעָא, הִינֵן – יש לבדוק
ולראות, אִי מִצְפְּרָא לְפִנְיָא מִצִּי אֵוִיל מְסוּרָא לְנְהָרְדְּעָא – אם מן
הבוקר ועד הערב יכולים ללך מזהיר סורא לעיר נהרדעא, לֹא
הוּא זוממים – אין העדים נעשים זוממים, מאחר שיתכן הדבר שראו
את עדותם בבוקר יום ראשון בסורא, ולאחר מכן הלכו לנהרדעא
ושהו בה באותו היום בערב, וְאִי לֹא – אך אם אין אדם יכול
להגיע ביום אחד מסורא לנהרדעא, הוּא זוממים – הרי הם נעשים
זוממים.

שואלת הגמרא: פְּשִׁטָּא שִׁיש לומר כן. משיבה הגמרא, מַהוּ דְּתִיבָא
לִיחוּשׁ לְגִמְלָא פְּתָחָא – שמה תאמר שיש לחוש שרכבו העדים על
מין מיוחד של גמלים הנקראים 'גמלים פורחים' שהם קלים מאד
במרוצתם כעוף הפורת, ועל ידי כך יכלו להגיע מסורא לנהרדעא
באותו היום, קָמְשָׁמַע לָן רבא שאין לחשוש לכך.

ואֶמְרוּ רַבָּא, בָּא שְׁנַיִם לבית דין ביום שלישי, ואֶמְרוּ, בְּחַד בְּשִׁבְתָּא
– ביום ראשון הָרַג פְּלוֹנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ, וּבָא שְׁנַיִם אחרים ואֶמְרוּ
לעדים הראשונים, כיצד אתם מעידים כן, והלא עֲשִׂנוּ הַיִּיתֶם בְּחַד
בְּשִׁבְתָּא – ביום ראשון, ומוסיפים המזימים ואומרים, שאמנם אמת
הדבר שהרג פלוני את הנפש, אך לא ביום ראשון היה המעשה,
אֵלָּא בְּתֵרִי בְּשִׁבְתָּא – ביום שני הָרַג פְּלוֹנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְלֹא עוֹד, אֵלָּא
אֶפְּסִילוּ אִם אֶמְרוּ העדים המזימים שְׂבָעֵרֵב שֶׁבֶת הָרַג אֹתוֹ פְּלוֹנִי אֶת
הַנֶּפֶשׁ, ונמצא שהקדימו את היום שבו הרג לפני היום שאמרו
הראשונים, מכל מקום העדים הראשונים נְהָרְגִין כדין עדים
זוממים, ואין אומרים שהעידו על אדם שהוא חייב מיתה, משום
דְּבִעְדֵּינָא דָּקָא מִסְּהֵרִי גִבְרָא לֹא בְּרִי קִטְלָא הוּא – בשעה שהעידו
את עדות השקר שלהם לא היה הנידון חייב מיתה, כיון שעדיין
לא נתחייב על כך בבית דין, ונמצא שרצו לחייבו מיתה שלא כדין,
ועל כך יש להורגם כדין עדים זוממים.

שואלת הגמרא: מַאי קָמְשָׁמַע לָן רבא בדין זה, שאף על פי
שהנידון מתחייב מיתה בבית דין על פי עדות האחרונים, מכל
מקום נהרגים העדים הראשונים, הרי כבר תִּנְיָנָא – שנינו דין כעין
זה במשנה להלן^(א), שאם יש כמה עדים המעידים על אדם שחייב
מיתה, ואינם רואים זה את זה בשעת מעשה, הרי אלו גידונים
כשתי כיתות עדים שונות, וּלְפִיכָּךְ אם נִמְצָאָת אַחַת מֵהֶן וּמִן-
כיתות העדים] זוממים, אזי הדין שהוא [–הנידון] וְהֵן וְהַכַּת

מכות דף ה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רלה

1 הגמרא מקשה על דברי רבי יהודה: אי אִישׁ־קָטִיף הָיָא זו – אם יש
2 לתלות שבת המזימים דוברי שקרים הם, ומטעם זה אין להרוג על
3 פיהם את כיתות העדים הנוספות שבאו לאחר מכן לחייב את
4 הנידון, אם כן אִפְּלִי בַת־רַאשׁוֹנָה נָמִי לא תהרג על פיהם.

5 מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַבִּי אֶבְיָה, אֲבָן אין להרוג על פיהם כלל,
6 אלא שהמשנה עוסקת באופן שִׁכְבָּר קָרְמוּ בית דין וְהָרְגוּ את הכת
7 הראשונה על פי עדות המזימים, קודם שבאו הכיתות האחרות.

8 שבה הגמרא ומקשה: אם כן הדבר, מדוע נקטה המשנה באופן
9 כזה שהכת הראשונה נהרגה, הרי מֵאֵי הָהֵן הָיָה – מה שהיה היה,
10 ובטעות נהרגו העדים, ומה חידוש יש בזה.

11 ומחמת קושיא זו מבארת הגמרא את דברי המשנה באופן אחר:
12 אֵלֶּא אִמֶּר רַבָּא, הָכִי קֶאָמֶר – כך היא כוונת המשנה לומר, אִם אֵינָה
13 אֵלֶּא בַת אֶהָת שמחייבת את הנידון מיתה, הוזממה על ידי שני
14 העדים המזימים, אזי כת זו נִהְרְגָת כְּדִין כל עדים זוממים, אבל אִי
15 אִיכָא מַפִּי – אם ישנן כיתות נוספות המחייבות את הנידון, והוזמו
16 אַף הֵן על ידי אותה הכת המזימה את כולם, באופן כזה כל
17 הכיתות אֵין נִהְרְגִין, ואפילו הכת הראשונה, לפי שנראה הדבר
18 שהעדים המזימים שקרנים הם.

19 שבה הגמרא ומקשה: כיצד יתכן לבאר שהמשנה עוסקת באופן
20 שיש רק כת אחת, הֵא בְּלִבֵּי קֶאָמֶר – הרי נאמר במשנה שאין
21 נהרגת אלא כת הראשונה 'בלבד', ומשמע מכך שיש עוד כיתות
22 נוספות שאינן נהרגות, ואף על פי כן הכת הראשונה נהרגת, ושלא
23 כדברי רבא.

24 מסיקה הגמרא: קִשְׁיָא – אכן קשה הדבר.

25 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים ומנסה לתלות זאת במחלוקתם
26 של חכמים ורבי יהודה במשנה: הָיָא אִתְּתָא – מעשה היה
27 באשה, דְּאֵתְתֵי קַתְרִי – שהביאה עדים לבית דין שיעידו לטובתה
28 באיזה ענין, וְאִישְׁתְּקֹור – והוכחשו העדים בחקירות הדיינים. אִיִּתִּי
29 קַתְרִי – שבה האשה והביאה עדים נוספים, וְאִישְׁתְּקֹור – והוכחשו
30 אף הם. אִזְלֵי אִיִּתִּי קַתְרִי אַחֲרֵינִי – הלהבה האשה והביאה כת
31 שלישית של עדים, וְלֵא אִישְׁתְּקֹור – ולא הוכחשו בחקירות
32 הדיינים. אִמֶּר רִישׁ לְקִישׁ, מאחר שהוכחשו עדיה שתי פעמים,
33 נמצא שהחזקה היא האשה להביא עדי שקר, ולפיכך אין לקבל את
34 העדים שמביאה עתה בפעם השלישית. אִמֶּר לֵיה רַבִּי אֶלְעָזָר לריש
35 לקיש, אִם הָיָא הוֹחֲזָקָה לבקש עדי שקר, כָּל יִשְׂרָאֵל מִי הוֹחֲזָקוּ –
36 האם כל ישראל הוחזקו לשמוע בקולה ולהעיד עדות שקר,
37 ומאחר שלא הוחזקו העדים האחרונים כשקרנים, יש לקבל את
38 עדותם. וְיִמְנִין – פעם אחרת, הוּא יִתְּנִי קִמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – היו ריש
39 לקיש ורבי אלעזר יושבים לפני רבי יוחנן, אֵתְתָא בִּי הָיָא מַעֲשֶׂה
40 לְקִמְיָהוּ – ובא כעין מעשה זה לפניהם, אִמֶּר רִישׁ לְקִישׁ, הוֹחֲזָקָה זו
41 האשה להביא עדי שקר ואין לקבל את עדות הכת השלישית. אִמֶּר
42 לֵיה רַבִּי יוֹחָנָן לריש לקיש, אִם הוֹחֲזָקָה זו לחפש עדי שקר, כָּל
43 יִשְׂרָאֵל מִי הוֹחֲזָקוּ לשמוע לה. תְּרֵד הָיָה לְרַבִּי אֶלְעָזָר בִּישׁוּת –
44 החזיר ריש לקיש את פניו והביט ברבי אלעזר בפנים זועפות,
45 מאחר שהבין ששמע רבי אלעזר מִימְרָא זו מרבי יוחנן, ובכאמרה
46 לו לא אמר משמו, אִמֶּר לֵיה רִישׁ לְקִישׁ לרבי אלעזר, שְׁמַעְתָּ מִלִּי
47 מִכָּר נִפְתָּא וְלֵא אִמֶּרְתִּי לִי מַשְׁמִיָּה – שמעת דברים מִבֵּין הַנֶּפֶחַ וְרַבִּי
48 יוחנן, ולא אמרת לי אותם בשמו.

49 ונמצא, שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש באופן כזה שאדם הביא
50 פעמיים עדי שקר, האם יש לפסול מכאן ואילך את כל העדים
51 שיביא, או לא.

52 מבררת הגמרא: לִימָא – לכאורה יש לומר, שמחלוקת רבי יוחנן
53 וריש לקיש תלויה היא במחלוקתם של חכמים ורבי יהודה
54 במשנה, האם יש לדון את שני העדים המזימים כמה כיתות עדים
55 כדוברי שקרים, דְּרִישׁ לְקִישׁ דְּאִמֶּר כְּרַבִּי יוֹהָנָה – ריש לקיש הסובר
56 שהחזקה האשה בשקר ואין להאמינה יותר, סובר כשיטת רבי
57 יהודה שהכת המזימה הוחזקה כדוברת שקרים, וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאִמֶּר
58 כְּרַבִּינָן – ואילו רבי יוחנן הסובר שאין לחוש לכך, סובר כדעת
59 חכמים במשנה שאין אנו מחזיקים את המזימים כשקרנים.

60 דוחה הגמרא: אין הכרח לתלות הענינים זה בזה, כִּי אִמֶּר לְרִישׁ
61 לְקִישׁ – יכול ריש לקיש לומר, אֵמָא דְּאִמֶּר לְרִישׁ אִפְּלִי לְרַבִּינָן – אני
62 סובר אף כשיטת חכמים במשנה, דַּעַד כָּאֵן לֹא קָא אִמֶּרִי רַבִּינָן הָתָם
63 – שלא אמרו חכמים שם שלא הוחזקו המזימים כשקרנים, אלא
64 משום דְּלִיכָא דְּקָא מְהֵרָא – אין אדם המחזר לשכור עדים שזיזו
65 את כל מי שמחייב מיתה לנידון, אֲכָל הָכָא אִיכָא הָא דְּקָא מְהֵרָא
66 – אבל כאן יש את האשה הזו שמחזרת לשכור עדי שקר כדי
67 להעמיד את דבריה, ולפיכך יודו בזה חכמים שהחזקה בשקר
68 ואינה נאמנת עוד.

69 וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמֶּר לְרִישׁ – ורבי יוחנן יכול לומר, אֵמָא דְּאִמֶּרִי אִפְּלִי לְרַבִּי
70 יוֹהָנָה – אני סובר אף כשיטת רבי יהודה במשנה, דַּעַד כָּאֵן לֹא
71 קָאמֶר רַבִּי יוֹהָנָה הָתָם – שלא אמר רבי יהודה שם שיש להחזיק
72 המזימים כשקרנים, אלא משום דְּאִמֶּרִינָן אֵמָו בּוֹלִי עֲלֵמָא נָבִי הֵנִי
73 הוּא קְרִימִי – שיש לתמוה, וכי כל העולם היו ליד אותם העדים
74 המזימים, וכיצד יכולים הם לומר לכל כיתות העדים 'עמנו
75 הייתם', ולפיכך יש לתלות ששקרנים הם, אֲכָל הָכָא – כאן לגבי
76 אשה זו אין טעם לומר שהעדים האחרונים משקרים כמו
77 הראשונים, אלא הֵנִי יִדְעִי בְּפִסְחֵיהֶּם וְהֵנִי לֹא יִדְעִי בְּפִסְחֵיהֶּם – אלו
78 העדים האחרונים יודעים עדות לאשה, ודוברי אמת הם, ואילו
79 הראשונים לא ידעו לה עדות, ושקרנים היו, ולפיכך בזה יודה אף
80 רבי יהודה שאין להחזיק העדים האחרונים כשקרנים.

משנה

81 משנה זו מבררת באיזה אופן נהרגים עדים זוממים, ובאיזה אופן
82 אינם נהרגים.
83 אֵין הָעֵדִים הַזֹּמְמִין נִהְרְגִין עַד שִׁנְיָמֶר תִּדִין של הנידון מתחילה על
84 פיהם. כלומר, שקודם שהוזמו נגמר דינו של הנידון בבית דין
85 למיתה על פי עדותם, ועדיין לא נהרג, ולאחר מכן הוזמו העדים,
86 באופן כזה הרי הם נהרגים. שְׁהָרִי תִּדְוֹקִין הִיוּ אוֹמְרִים שאין העדים
87 הוזמנים נהרגים עַד שִׁנְיָמֶר תחילה הנידון על פיהם, משום שִׁנְיָמֶר
88 לגבי עונשם של עדים זוממים (דברים יט כא) נֶפֶשׁ (תחת) [ב]נֶפֶשׁ,
89 ומשמע מדברי הכתוב, שיש לטול את נפשם של הוזמנים תמורת
90 נפשו של הנידון שהם נטלו. אִמֶּר לְהֵם חֲכָמִים, וְהָלֹא כָּכָר נֶאֱמָר
91 במקרא (שם יט) וְעֵשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר יִפְסֹד וְיָסֹד לְעֹשֹׂת לְאָחִיו, וְהָרִי שֶׁ
92 ללמוד מדברי המקרא שִׁנְיָמֶר קִיָּם, ובהכרח אין הכתוב עוסק
93 באופן שבו נהרג כבר הנידון, וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמָר נֶפֶשׁ (תחת)
94 [ב]נֶפֶשׁ, לפי שביכול אדם לומר, שכבר מַעֲשֶׂה שִׁנְיָמֶר בית דין את
95 עֲדוּתָן של העדים הוזמנים על הנידון, ועדיין לא נגמר דינו על
96 פיהם, מכל מקום הָרְגוּ העדים אם הוזמו, תִּלְמוּד לומר – לכך
97 הוצרך הכתוב לומר נֶפֶשׁ (תחת) [ב]נֶפֶשׁ, הֵא לְמַדָּת, שִׁנְיָמֶר נִהְרְגִין
98 עַד שִׁנְיָמֶר תִּדִין של הנידון על פיהם מתחילה.

גמרא

99 הגמרא מביאה ברייתא ממבארת מדוע אין העדים הוזמנים
100 נהרגים אם כבר נהרג הנידון על פיהם: תָּנָא – שנינו בברייתא,
101 כְּרַבִּינָן (ו–שם חכם) אוֹמְרִי, אם עדיין לא הָרְגוּ בית דין את הנידון על
102 פי עדותם של הוזמנים, הרי אלו נִהְרְגִין, אבל אם כבר הָרְגוּ בית דין
103 את הנידון על פי עדותם, ורק לאחר מכן הוזמו, אֵין הם נִהְרְגִין.
104 אִמֶּר לוֹ אֲבִיו, כֵּנִי, וכי לֹא קָל וְחֹמֶר הוּא, אם קודם שהרגו יש
105 להורגם על הזמנתם, על אחת כמה וכמה שאם כבר נהרג הנידון
106 על פיהם שיש להורגם. אִמֶּר לוֹ בְּרִיבִי לֵאבִי, לִימְדָתָנּוּ רַבִּינוּ שְׁאֵין
107 עוֹנְשִׁין מִן תִּדִין, כלומר, שאי אפשר לחייב עונש על ידי לימוד בקל
108 וחומר, ולפיכך אף שהדין נותן שיש להמיתם גם כשנהרג הנידון
109 על פיהם, אין לעשות כן.

110 ומניין לומדים שאין עונשין מן הדין, דְּתָנִיא – שכך שנינו בברייתא,
111 נאמר בכתוב (ויקרא כ ד) אִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח [את] אֶחָת [בת אביו או בת
112 אמו וגו', וְנִכְרְתוּ לְעֵינָי בְּנֵי עַמּוֹם, אֵין לִי – אין אני יודע שחייב כרת

שְׁיִזְמוּ שְׁנֵיהֶם, ומכין שבמעשה זה לא הוּם אלא עד אחד לא היה
לך להורגו, ונמצא ששפכת דם נקי.
מִדָּ קָבַל עָלָיו רַבִּי יְהוּדָה בֶּן טַבְּאִי שֶׁאֵינוֹ מוֹרֵה הוֹרָאָה מֵעַתָּה אֵלָּא
לְפָנֵי שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁשְׁתָּה, כְּדֵי שֶׁאֵם טַעֲמָה בְּהוֹרָאָה יִנְמִירוּ שְׁמַעוֹן בֶּן
שִׁטָּח עַל הָאִמְתָּה. וְכָל יָמָיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן טַבְּאִי הוּא הָיָה מְשִׁתָּפָה
עַל קִבְּרָיו שֶׁל אוֹתוֹ הָעֵד שְׁהָרֹגוּ, כְּדֵי לְפַיִּסּוֹ, וְהָיָה קוֹלוֹ נִשְׁמָע – הָיָה
שׁוֹמְעִים קוֹל, אֲךָ לֹא הָיָה יוֹדְעִים שֶׁל מִי הוּא הַקּוֹל, לְפִי שֶׁהָיָה זֶה
בְּלִילָה, אוּ בְּיוֹם בְּמוֹקֶם שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוּלִים לְרִאיוֹתָהּ, וּבִסְבִּירָן הָעַם
לִזְמַר שְׁקוֹל זֶה הוּא קוֹלוֹ שֶׁל הָהָרֹג, הַכּוֹעֵס עַל שְׁהָרֹגוֹ שֶׁלֹּא
כְּדִין, אֲמַר לָהֶם יְהוּדָה בֶּן טַבְּאִי, קוֹל זֶה קוֹלִי שֶׁלִּי הוּא שְׁאֵנִי מְפַיִסּוֹ,
וְלֹא קוֹלוֹ שֶׁל הָהָרֹג, תִּדְּרֹךְ – וְאֵת לָכֶם רֵאִיָּה עַל כֵּךְ, לְמַחֲרֵה הוּא
מֵת אֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע – לְאַחַר שְׁאֵנִי אִמּוֹת, שׁוֹב לֹא יֵהָא קוֹל זֶה
נִשְׁמָע.

אֲמַר לֵיהֶם רַב אֶחָא בְּרִיהַ דְּרַבָּא לְרַב אִשִּׁי, מַה רֵאִיָּה הָיָה זֶה, הָרִי יִתְכֵּן
שֶׁהָקוֹל הוּא קוֹלוֹ שֶׁל הָהָרֹג, וְאֵף עַל פִּי כֵן נִפְסַק לְאַחַר מִיתַת
יְהוּדָה בֶּן טַבְּאִי, דְּדִלְמָא בְּרִינָא קָם בְּהִירָה – שְׁמָא תִּבְעֵה אוֹתוֹ הָהָרֹג
לְדִין בְּפָנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, אִי נִמְי פִּינִי פִּינִיטָה – אוּ שְׁמָא פִּינִיטוּ
שֶׁם יְהוּדָה בֶּן טַבְּאִי, וְעַל כֵּן לֹא הָיָה מִשְׁמִיעַ עוֹד אֶת קוֹלוֹ.

משנה

משנה זו מבארת מדוע נקט הכתוב 'על פי שנים עדים או שלשה',
הרי מאחר ודי בשני עדים אין צריך לומר שכן הוא הדין אף
בשלשה.

נאמר בכתוב (דברים יז) 'על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת
המת', ולבארה יש לתמונה, אם מתקיימת העדות בשנים – בשני
עדים, למה פרט הכתוב – מדוע הוצרך הכתוב לפרט שמתקיימת
היא אף בשלשה עדים. אלא כוונת המקרא להקיש (שלשה לשנים)
[שנים לשלשה] – דין עדות של שני עדים לדין עדות של שלשה
עדים, לומר לך, מה שלשה עדים מיימים את השנים – יכולים הם
להזים שני עדים, אף השנים יזומו את השלשה – אף שני עדים
יכולים להזים שלשה עדים. ומנין ששני עדים יכולים להזים אפילו
מאה עדים, תלמוד לומר – לכך הוסיף הכתוב תיבת 'עדים', ללמדך
שאף בעדים רבים הדין כן. אלו דברי רבנא קמא.

רבי שמעון אומר, שיש ללמוד דין אחר מהיקש השנים לשלשה,
לומר לך, מה שנים – שני עדים אינן נהרגים אם הוזמו עד שיהיו
שניים וזומים, אבל אם הוזם רק אחד מהם אינו נהרג, אף שלשה
עדים אינן נהרגים עד שיהיו שלשתן וזומים, שאף אם הוזמו שנים
מתוך השלשה אינם נהרגים עד שיוזם השלישי עמהם. ומנין
שאפילו כשיש מאה עדים הדין כן, שאין הם נהרגים עד שיוזמו
כולם, תלמוד לומר 'עדים'.

רבי עקיבא אומר, לא בא השלישי להקל – לא הוצרך הכתוב
ללמדנו שלעתיים בא השלישי להקל על השנים הראשונים, וכגון
לענין זה שאינם נעשים וזומים עד שיוזם השלישי עמהם, אלא
הוצרך להשמיענו שהשלישי בא להחמיר עליו – על עצמו, ולעשות
את דינו כיוצא באלו – כמו השנים הראשונים, שאף על פי שהיתה
העדות מתקיימת כבר בשנים הראשונים, מכל מקום מאחר
שהצטרף אליהם השלישי נענש אף הוא עמהם. ויש ללמוד מכך,
שאם כן ענש הכתוב לנפשל ו-לנדרבן לעובר עבירה כמו שענש
לעובר עבירה עצמו, על אחת כמה וכמה שישלם שכן לנפשל
לעושי מנצח כמו השכר של עושי המנצח, שהרי מצינו שמידה
טובה מרובה ממידת פורענות.

ועוד יש ללמוד מהיקש השנים לשלשה, ומה שנים – שני עדים,
אם נמצא אחד מהן קרוב לנידון, או שנמצא שהוא פסול לעדות,
אזי עדותו בטלה לגמרי, שהרי לא נותרו כאן שני עדים כשרים, אף
בשלשה עדים הדין כן, שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותו
בטלה, ואין אומרים שתקיים העדות בשנים הנותרים הכשרים.
ומנין שהדין כן אפילו כשיש מאה עדים, שאם נמצא אחד מהם
קרוב או פסול עדותו כולם בטילה, תלמוד לומר – לכך ריבה
הכתוב בלשון 'עדים'.

אלא הלוקח את אחותו שהיא בת אביו שלא את אמו – אחותו מאב
ולא מאם, וכן הלוקח את אחותו שהיא בת אמו שלא את אביו –
אחותו מאם ולא מאב, אך הלוקח את אחותו שהיא בת אמו ובה
אביו מנין שחייב עליה כרת, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'עדות
אחותו גילה עוננו ישא', ומכאן יש ללמוד שאף על לקיחת אחותו
מאביו ומאמו הוא חייב כרת. ולבארה יש לתמונה, עד שלא יאמר
– מדוע הוצרך הכתוב לרבות אחותו מאביו ואמו, הרי יש לי בדין
– ניתן ללמוד זאת מקל וחומר, אם ענש הכתוב כרת על לקיחת
אחותו שהיא בת אביו שלא את אמו, וכן על אחותו שהיא בת אמו
שלא את אביו, אם כן אחותו שהיא בת אביו ובה אמו לא כל שכן
שהיא חייב עליה כרת, הא למדת מכאן שאין עונשין מן הדין –
שאינן לומדים את עונשי התורה מקל וחומר, עד שיפרט לך הכתוב
במפורש.

וממשיכה הברייתא ואומרת, עונש שמענו – למדנו מכאן שאין
עונשין מן הדין, דיינינו, שאין ללמוד עונש לעוברי עבירה מקל
וחומר, אזהרה מנין – אך מנין יש ללמוד שאף אין מזהירין מן
הדין, כלומר, שאין ללמוד אזהרה לענין חיוב מלקות מקל וחומר,
תלמוד לומר לגבי אזהרת התורה שלא ליקח אחות (שם יח ט) 'עדות
אחותך בת אביך או בת אמו וגו', לא תגלה ערוך, אין לי – אין
אני יודע אזהרה אלא בלוקח את אחותו שהיא בת אביו שלא את
אמו, וכן בלוקח את אחותו שהיא בת אמו שלא את אביו, אבל
אחותו שהיא בת אביו ובה אמו מנין שהוא לוקח עליה, תלמוד
לומר (שם יא) 'עדות בת אשת אביך מלקות אביך אחותך היא לא
תגלה ערוכה', ולבארה יש לתמונה, עד שלא יאמר הכתוב כן יש
לי ללמוד זאת מן הדין – מקל וחומר, מה אם הותר על אחותו
שהיא בת אמו שלא את אביו, וכן על אחותו שהיא בת אביו שלא
את אמו, אחותו שהיא גם בת אביו וגם בת אמו לא כל שכן
שהותר עליה, ומדוע הוצרך הכתוב לרבותה, הא למדת שאין
מזהירין מן הדין.

הגמרא שבה לברר את הדין שנתבאר במשנה שאין העדים
נעשים וזומים עד שיגמר הדין על פיהם: נתבאר במשנה שעדים
שהעידו על אדם שהוא חייב מיתה והוזמו, אינם נהרגים אלא אם
כן נגמר מתחילה דינו של הנידון למיתה על פיהם, ולומדים זאת
מן המקרא 'נפש בנפש' העוסק בחייבי מיתות בית דין. ועתה
מבדרת הגמרא, תיבי מלקות מנין – מנין יש ללמוד שכן הוא הדין
אף בעדים שהעידו על אדם שהוא חייב מלקות והוזמו, שאין הם
לוקים אלא אם כן נגמר תחילה דינו של הנידון ללקות על פיהם.
תלמוד לומר 'רשע' 'רשע', כלומר, יש ללמוד דין זה לגבי חייבי
מלקות בגזירה שוה מחייבי מיתות, לפי שבשניהם נכתבה במקרא
תיבת 'רשע'.

שבה הגמרא ומבדרת: תיבי גליות מנין – מנין יש ללמוד שדין זה
נאמר אף בעדים שבאו לחייב אדם גלות והוזמו, שנתבאר לעיל
(ב) במשנה שאינם גולים אלא לוקים את הארבעים, ומנין שאף הם
אינם לוקים אלא אם כן נגמר תחילה דינו של הנידון לגלות על
פיהם.

מבארת הגמרא: אהניא רוצח רוצח – יש ללמוד זאת בגזירה שוה
לגבי חייבי גליות מחייבי מיתות, לפי שבשניהם נאמרה תיבת
'רוצח'.

הגמרא מביאה מעשה שאירע עם יהודה בן טבאי, תניא, אמר רבי
יהודה בן טבאי, אראה בנחמה, כלומר, לא אזכר לראות בנחמת
ציון, ולשון שבועה הוא, אם לא היה המעשה כפי שאני מספרו,
שהרגתי בבית דין דין וזמם, שהוזח אחד משני העדים אחר שנגמר
דינו של הנידון עד פיהם והרגתי, כדי להוציא מלפני של הצדוקים,
שהיו אומרים שאין העדים הוזמין נהרגין עד שיהרג הנידון על פיהם,
ולפיכך הרגתי כדי להוכיח שאין הדין כן.

אמר לו שמעון בן ששית, אראה בנחמה – לא אזכר לראות בנחמת
ציון, אם לא שהדין הוא כפי שאומר אני לך, ששפכת דם נקי, שהרי
אמר הקמים שאין העדים הוזמין נהרגין על שזממו להרוג אדם
בעדותם, עד שייזמו שניהם – עד שיוזמו שני העדים בבית דין, וכמו
כן אין העדים הוזמנים לדין על שזממו לחייב אדם מלקות, עד